

The article deals with urgent problems of organization of students' research work under current educational processes taking place in our country. Research work is considered to develop students' professional competence, for this reason the current conditions of its proper organization by higher educational establishments as well as the government's support is analyzed. Some problems students face with when carrying out research work are determined.

УДК: 378.147:37.018

**Н.В. Калашнік
м. Вінниця, Україна**

МОДУЛЬНО-РЕЙТИНГОВА ТЕХНОЛОГІЯ ОЦІНЮВАННЯ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ УДОСКОНАЛЕННЯ КОНТРОЛЮ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ

В умовах соціальних і технологічних перетворень країні потрібні фахівці-медики з високим рівнем кваліфікації, здатні до самоосвіти й підвищення професійної компетентності. Концепція освіти передбачає зміну освіти за трьома напрямками: чого навчати (зміст), в якій послідовності (структура) й яким способом (технологія) (С. Архангельський, В. Безпалько, А. Вербицький, С. Гончаренко та ін.). Проблемі вдосконалення підготовки фахівців в умовах багаторівневої системи освіти в даний час також приділяється багато уваги (Г. Засобіна, Ю. Захаров, Н. Касаткіна, В. Шахов та ін.).

Як показав аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження контролю в педагогічному процесі університету, в даний час не існує засобів об'єктивного визначення параметрів оцінки, якісних характеристик кількісного показника досягнень студентів. Тому пошук оптимальної системи постійного контролю досягнень є нагальною проблемою. Новий підхід до оцінки як способу стимуляції навчальної праці студентів передбачає застосування рейтингових технологій. Питання використання рейтингу в освітній практиці висвітлені в роботах В. Бондаря, Л. Варенової, Н. Васильєвої, О. В'язової, Є. Гіматова, П. Гусака, В. Кукліна, В. Мізінцева, В. Наводнікова, В. Чайки, Ю. Попова, В. Шахова та ін.

Багаторівнева система підготовки фахівців найбільш ефективна, якщо як її організаційно-методичне забезпечення використовуються нові навчальні технології (Н. Касаткіна, Б. Невзоров, Т. Шамова). Питання «технологічності» освітнього процесу в умовах переходу на багаторівневу систему аналізуються у ряді досліджень (Н. Кузьміна, Н. Руденко, Ю. Сенько, В. Сластьонін, В. Шахов та ін.). За визначенням В. Монахова «педагогічна технологія – це продумана в усіх деталях модель спільної педагогічної діяльності з проектування, організації та проведення навчального процесу з безумовним забезпеченням комфортних умов для учнів і вчителя. При цьому обов'язково задаються технологічні норми допустимих відхилень від ідеальної моделі, у межах якої досягнення запланованих результатів є гарантованими» [8, с. 7].

Саме поняття «технологія» – грецького походження (від *techne* – мистецтво, майстерність, умілість, і *logos* – знання). На практиці це поняття означає «знання про майстерність», тобто рід знань, що застосовуються в професійній специфічній діяльності.

Педагогічна технологія найчастіше розуміється як «виявлення принципів і розробка прийомів оптимізації освітнього процесу, шляхом аналізу чинників, що підвищують її ефективність, шляхом конструювання та застосування прийомів і матеріалів, а також завдяки оцінці застосовуваних методів» [11, с. 258].

Дослідження підтверджують, що на сьогоднішній день не існує єдиного розуміння категорії «педагогічна технологія». Під педагогічною технологією розуміють процедурне втілення компонентів педагогічного процесу у вигляді системи дій (тобто технологія – це процес, в якому спланована послідовність дій); технологія – це педагогічна система, представлена у вигляді набору педагогічних прийомів; педагогічна технологія – це

проектування і реалізація проекту навчання і виховання на практиці.

На наш погляд, недоліками існуючих педагогічних технологій є спрямованість педагогічного процесу на середнього студента, орієнтація переважно на колективні форми роботи, міждисциплінарна роз'єднаність, слабка орієнтація на розвиток особистості студента в навчальному процесі, його мотивації, потреб.

Педагогічна суть дидактичного контролю полягає у виявленні, вимірюванні й оцінюванні успішності студентів у різні моменти процесу навчання. Виявлення і вимірювання успішності називають перевіркою, мета якої полягає в здійсненні зворотного зв'язку між педагогом і студентом, в отриманні викладачем об'єктивної інформації про ступінь засвоєння навчального матеріалу, в своєчасному виявленні пропусків (В. Аванесов, Ю. Бабанський, Р. Кривошапова, М. Крилова, І. Підласий та ін.). Оцінювання - це спеціальна діяльність, здійснювана на основі перевірки або самоконтролю. Вона передбачає констатацію рівнів успішності студентів і покликана спонукати, активізувати позитивні мотиви навчання (Ш. Амонашвілі, Т. Бойченко, В. Гузєєв, В. Зінов'єв, О. Крюкова, М. Можаров, В. Серіков та ін.), результатом контролю є оцінка. В кількісній шкалі (абсолютній, відносній) оцінка може бути виражена у балах, а в порядковій шкалі - у формі оцінних суджень (описова шкала) або за допомогою рейтингу (рейтингова шкала).

У різні роки дослідники і передові педагоги прагнули подолати негативні особливості традиційної системи оцінювання. У нинішніх умовах виявилися дві тенденції: а) удосконалення навчально-виховного процесу і його оцінювальної основи в рамках діючої інформаційно-освітньої системи навчання; б) радикальне оновлення процесу навчання і його оцінювального компоненту на основі гуманістичних, особистісно-розвивальних концепцій освіти.

З удосконаленням традиційної системи контролю пов'язані спроби розробки рейтингових оцінних систем як шкільними педагогами (С. Вахніна, В. Гаврилюк, В. Гузєєв, Г. Дюдін, В. Константинов, Л. Копатев, О. Півнів, О. Манзюк, А. Майоров, В. Хлебников і ін.), так і викладачами закладів вищої освіти (А. Андрєєв, А. Артемов, Л. Борисов, Н. Васильєва, Н. Вербицька, П. Гусак, Т. Міхальова, Ю. Моїсєєв та ін.). У роботах цих педагогів-дослідників показано, що рейтингова система оцінки передбачає систему накопичувальних умовних одиниць (балів), відповідних певним досягненням студентами, набраними ними протягом залікового періоду, причому залежно від кількості балів, одержаних за кожен виконаний вид навчальної роботи, по завершенню курсу вони отримують достатньо адекватну сукупну оцінку.

А. Греков, Є. Рогов розкривають поняття рейтингу як опитування об'єктів з метою емпіричної констатації наявності і ступеня вираженості певних характеристик [4]. Р. Хабатов дає визначення рейтингу як «індивідуального індексу студента» [10, с.10]. В. Гузєєв визначає «рейтинг» як число, що отримується або шляхом опитування суб'єктивних думок експертів, або шляхом набирання очок (пунктів, балів) [6]. На думку С.Копотєва, рейтинг (оцінювання) – поняття, що характеризує спеціальні наукові й науково-практичні методи дослідження та їх процедури, засновані на оцінці компетентними суддями певних характеристик об'єкту, особистості іншої людини або самого себе [7]. На наш погляд, поняття «рейтинг» означає оцінку, визначення розряду, і передбачає отримання об'єктивної оцінки про об'єкт відповідно до певної шкали вимог.

Доводиться зважати на те, що більшість рейтингових систем сконструйована емпіричним шляхом і в певному відношенні вони є ще більш суб'єктивними, ніж звичайна чотирибальна система оцінки. Так, наприклад, як правило, довільно формується склад оцінюваних видів робіт і встановлюється кількість балів, котрі характеризують їх успішне виконання. В результаті передбачувані нововведення є нічим іншим, як варіантами оцінювання успішності (а іноді й інших якостей) в абсолютно кількісній оцінній шкалі, але з ширшим діапазоном балів і оцінних видів навчальної роботи, ніж це, зазвичай, прийнято в традиційній методиці навчання.

Разом з тим, в рамках багатобальних систем контролю вдається значно стимулювати виконання студентами всіх видів навчальної діяльності, активно впливати на успішність їх

навчання, досвіду творчої діяльності, піклуючись про підвищення рівня й якості підготовки. Ефективність багатобальних систем оцінювання зростає, якщо вони створюються на серйозних наукових засадах. Крім того, вони спираються на систему тестування, котра добре опрацьована за допомогою валідних тестів.

Ми дотримуємося думки більшості педагогів-дослідників, котрі займаються даною проблемою (А. Андрєєв, А. Артемов, Н. Васильєва, В. Гарєєв, В. Гузєєв, А. Калашніков, А. Кузібецький, І. Ломанов, В. Хлебников і ін.) і пов'язуємо перспективи багатобальних систем оцінювання з рядом чинників: їх строгим науковим обґрунтуванням; наявністю адекватного інструментарію контролю; конструюванням кількісної оцінної шкали згідно обґрунтованим принципам; розробкою дієвого механізму перекладу сумарних балів у відмітки офіційної шкали оцінювання. Введення науково обґрунтованих багатобальних систем оцінювання за наявності достатньої професійної культури педагогів певною мірою сприятиме удосконаленню навчального процесу і його оцінювального компоненту навіть у рамках традиційної інформаційно-освітньої концепції навчання.

Принципова відмінність рейтингової шкали оцінювання від бальної – в техніці побудови шкали. Рейтингові системи оцінювання можуть охоплювати великий діапазон оцінюваних навчальних дій, володіють можливістю стимулюючого впливу на процес навчання і розвитку, підтримують успіх і дозволяють не карати незнання. Для підсумкової атестації студента ефективніші абсолютні кількісні шкали перевірки, що спираються на результати, за допомогою валідного діагностичного інструментарію.

Методика, покладена в основу рейтингової системи оцінювання, має слугувати для оцінки рівня успішності в різних освітніх закладах, різними педагогами, в різних групах учнів і робить можливим адекватно оцінювати успішність навчання при мінімальних витратах часу і засобів. Ця методика складається з наступних дій:

- явище й опис предмету вимірювання;
- вибір параметрів, що впливають на оцінку об'єкту і вимірників цих параметрів - тестів, контрольних завдань тощо;
- конструювання шкал, які відповідають вимірникам;
- власне оцінювання об'єкта;
- обробка результатів вимірювань;
- інтерпретація результатів.

Перехід до розробки рейтингової технології здійснюється, виходячи з певних принципів, котрі дозволяють чітко розмежувати функції управління навчальним процесом, зусилля всіх учасників навчального процесу, виходячи з цілей і завдань конкретного курсу, лекції, заняття.

В. Семенов виділяє наступні принципи рейтингової технології:

- оцінка не залежить від характеру міжособистісних стосунків учителя й учня;
- незнання не карається, а стимулює процес пізнання;
- учень вільний сам обирати стратегію своєї діяльності, оскільки оцінки пропонує різних видів діяльності визначені наперед [9].

Серед рейтингових технологій найбільшу увагу привертає система РІТМН (рейтингова інтенсивна технологія модульного навчання) своєю науковістю, цілісністю, а також високим рівнем методологічної і програмної забезпеченості (Н. Басова, В. Гарєєв, Є. Дурко, В. Токарева та ін.).

Ідея РІТМН полягає в наступному: вивчення дисциплін, що охоплюються професійними освітніми програмами, здійснюється за модульним принципом, суть якого полягає в поділі навчального матеріалу на модулі (окремі логічно завершені блоки). Якість їх засвоєння визначається за допомогою спеціальних контрольних процедур. За задумом розробників системи РІТМН на кожному етапі навчання визначається рейтинг учасників контрольованого процесу (студент, група...). Рейтинг (у даній системі навчання) є одним з методів оцінювання. В. Аванесов визначає рейтинг, як метод обґрунтованого впорядкування

студентів з використанням порядкової шкали [1].

Багато дослідників підкреслюють необхідність зв'язку рейтингової системи оцінки успішності навчання студентів з модульним навчанням, сприяючи, тим самим, підвищенню якості навчання. Проте не кожна рейтингова система дозволяє це зробити на практиці.

Використання в технології модульного навчання рейтингової оцінки навчальних досягнень студентів дає підставу для введення нового поняття – модульно-рейтингова технологія. «Технологія модульного навчання за рахунок властивого їй рейтингового контролю створює умови необхідності дійсної реалізації рефлексії з боку студентів і забезпечує кваліметричну характеристику результатів цієї рефлексії» [3, с. 10].

Модульній технології навчання у сфері вищої і професійної школи присвячено чимало робіт (С. Батишев, В. Бондар, П. Гусак, І. Богданова, К. Вазіна, М. Громкова, М. Чошанов, А. Фурман, П. Юцявічене та ін.). До складу модульної технології навчання входять: знання про конкретні чинники управління навчальним процесом; про алгоритми управління, адекватні вибраній стратегії навчання; створення схем орієнтовної основи навчальних дій; складання системи тестів та інших діагностичних процедур залежно від заданого рівня навчання; створення дидактичних тестів (модульних пакетів) і відбір навчальних завдань і ситуацій для навчання.

Концептуальною базою технології модульного навчання є наступні теорії і концепції: теорії особистості і мотивації (Б. Ананьєв, В. Мясищев, С. Рубінштейн); теорії діяльності і її суб'єкта (А. Асмолов, П. Гальперін, Н. Талізін); теорії активності, пізнавальної діяльності і творчості (Л. Виготський, Дж. Гілфорд, С. Рубінштейн); теорії поетапного формування розумових дій (П. Гальперін, Н. Талізін); концепції когнітивної ергономіки (У. Паронджанов, А. Зенкін). Отже, технологія модульного навчання базується на об'єктивних психологічних закономірностях засвоєння знань і вмінь, а її методи й організаційні форми залежать від суб'єктів навчальної діяльності.

Основна ідея всіх рейтингових технологій полягає у створенні умов для активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів, посиленні їхньої мотивації до навчання і самостійної роботи, підвищенні об'єктивності оцінки успішності навчання. Саме такі умови забезпечує модульна організація навчального процесу, постійне відстежування рівня досягнень і багатобальне оцінювання успішності їх навчання.

Під модульно-рейтинговою технологією оцінки досягнень студентів ми розуміємо проектування і реалізацію на практиці контрольно-оцінної діяльності, в основі якого лежить розподіл навчального матеріалу на діагностичні модулі, конструювання комплексу тестів і тестових завдань різних рівнів складності, здійснення контролю й оцінки досягнень на основі рейтингу.

Для забезпечення досягнення кінцевої мети модульно-рейтингової технології – становлення студента як суб'єкта навчальної, наукової діяльності, модульно-рейтингова технологія має ґрунтуватися на таких принципах:

Орієнтаційний принцип (цілепокладання) дозволяє студентам чітко уявити собі мету і завдання майбутньої роботи, накреслити способи їх досягнення.

Принцип комплексного підходу, основними вимогами якого є органічна єдність змісту навчальної роботи, тісна взаємодія всіх форм і методів формування творчої особистості, котрі реалізуються за допомогою навчального процесу.

Дослідницький принцип спрямований на організацію такої діяльності студентів, яка сприяє розвитку здатності мислити творчо. Тому кожне заняття ставить за мету навчити мислити, оперувати інформацією в різних ситуаціях, самостійно шукати, систематизувати і застосовувати нові знання.

Згідно **принципу контекстності**, навчання має організовуватися на основі діяльнісного підходу до засвоєння знань. Крім цього, необхідно створити умови для саморозвитку, самореалізації і самовизначення студента, які забезпечували б творче відношення до навчання і способів дій.

Принцип навчання на високому рівні труднощі, обґрунтований в педагогіці

Л. Занковим, у річищі психолого-педагогічних ідей Л. Виготського: трудність проектує перспективи розвитку особистості. Істотним є те, що засвоєння певних знань стає надбанням студента, веде його до переосмислення подальшого пізнання, тобто відбувається систематизація знань, навичок, досвіду, способів діяльності. Міра трудності регулюється за рахунок самостійного вибору студентами способів діяльності, рівня складності дослідження відповідно до можливостей.

Під **принципом діагностичності** розуміється аналіз вихідного стану. Для правильного прогнозування, функціонування і розвитку необхідно виходити з початкового стану.

Принцип мотивації регулює діяльність викладача в плані розвитку мотиваційної сфери студента. Цей принцип орієнтує діяльність педагога на формування у студентів потреб у пізнанні, в досягненні мети, в пізнавальному спілкуванні, потреб в учінні, праці, тобто формування мотиваційної сфери, що характеризується взаємозв'язком її компонентів.

Принцип об'єктивності виходить з того, що результати не повинні залежати від особистості викладача; оцінка, отримана студентом, повинна бути об'єктивною. Таким чином, істотно зменшується елемент випадковості і суб'єктивізму під час отримання підсумкової оцінки за семестр або на іспиті.

Принципи, закладені в побудові модульно-рейтингової технології навчання, спрямовані на досягнення високих і міцних результатів у навчанні студентів, на розвиток їх творчого потенціалу.

Література:

1. Аванесов В.С. Научные проблемы тестового контроля знаний. – М.: Исследовательский центр, 1994. – 123 с.
2. Беспалько В.П. Основы теории педагогических систем / Проблемы и методы психолого-педагогического обеспечения технически обучающихся систем. – Воронеж: Изд-во ВГУ, 1977. – 304 с.
3. Беспалько В.П. Система тестов TOEFL: педагогические несуразности // М.: Педагогика, 2002. – №4. – С. 89–94.
4. Греков А.А., Рогов Е.Л. Рейтинг как показатель профессиональной развитости педагога. – Ростов-на-Дону, 1987. – 36 с.
5. Громкова М.Х. Педагогика образования взрослых. – М.: ТОО Интел. Тех, 1998. – 143 с.
6. Гузеев В.Б. Оценка, рейтинг, тест // Школьные технологии. – М., 1998. – №23. – С. 40–46.
7. Копотев С.Л. Педагогическая оценка личности учащегося: Методические указания. – Устинов, 1987. – 47 с.
8. Монахов В.М. Технологические основы проектирования и конструирования учебного процесса: Монография. – Волгоград: «Перемена», 1995. – 152 с.
9. Семенов В. А. Управление познавательными поступками учеников на их персональных маршрутах в пространстве дидактических событий // Школьные технологии. – М., 1996. – №6. – С. 64–83.
10. Хабатов Р.Ш. Опыт активизации мозговой деятельности студента путем индивидуализации работы и рейтинговой системы: Сб. науч. трудов — М.: МСХА, 1992. – С 13–17.
11. International yearbook of education and instructional technology/ 1978/1979/ – L, 1978. – 458 p.

В статье раскрыты основные теоретические положения технологического подхода, рассмотрено современное понимание рейтинга, приведены принципы модульно-рейтинговой технологии.

The substantive theoretical provisions of technological approach are exposed in the article, the modern understanding of rating is considered, principles of module-rating technology are resulted.